

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ

А. БАЙТҰРСЫНОВ АТЫНДАҒЫ
ҚОСТАНАЙ Өңірлік университеті

АЛТЫНСАРИН ОҚУЛАРЫ

«ПЕДАГОГИКАЛЫҚ БІЛІМ
БЕРУДІҢ ҮЗДІКСІЗДІГІ –
ЗАМАНАУИ ПЕДАГОГТАРДЫҢ
ТАБЫСТЫЛЫҒЫНЫҢ КЕПІЛІ»

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ
ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ
КОНФЕРЕНЦИЯСЫ

МАТЕРИАЛДАРЫ

II КІТАП

АЛТЫНСАРИНСКИЕ ЧТЕНИЯ

МАТЕРИАЛЫ

МЕЖДУНАРОДНОЙ
НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ
КОНФЕРЕНЦИИ

«НЕПРЕРЫВНОСТЬ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО
ОБРАЗОВАНИЯ – ЗАЛОГ УСПЕШНОСТИ
СОВРЕМЕННЫХ ПЕДАГОГОВ»

II КНИГА

Қостанай, 2022

УДК 37.02
ББК 74.00
II 23

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ/ РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Доцанова Алма Иргибаетна, Председатель Правления - Ректор Костанайского регионального университета имени А.Байтұрсынова, кандидат экономических наук, профессор;

Исмуратова Галия Суиндиковна, и.о. проректора по научно-инновационному и международному развитию Костанайского регионального университета им. А.Байтұрсынова, доктор экономических наук, профессор;

Скударева Галина Николаевна, кандидат педагогических наук, доцент, заведующий кафедрой педагогики и психологии ГОУ ВО Московской области «Государственный гуманитарно-технологический университет»; Почетный работник общего образования Российской Федерации, г. Орехово-Зуево, Россия;

Чекалева Надежда Викторовна, профессор, доктор педагогических наук, заведующая кафедрой педагогики Омского государственного педагогического университета, директор научного центра РАО, член - корреспондент РАО, г. Омск, Россия;

Бектурганова Римма Чингисовна, доктор педагогических наук, советник ректора по педагогическому направлению Костанайского регионального университета им. А.Байтұрсынова;

Ахметов Тлеген Альмуханович, и.о. директора педагогического института им. У.Султангазина Костанайского регионального университета им. А.Байтұрсынов, кандидат педагогических наук, профессор;

Демисенова Шнар Сапаровна, заведующий кафедрой педагогики и психологии Костанайского регионального университета им. А.Байтұрсынова, кандидат педагогических наук, ассоциированный профессор;

Утегенова Бибикуль Мазановна, кандидат педагогических наук, профессор кафедры педагогики и психологии Костанайского регионального университета им. А.Байтұрсынова;

Смаглий Татьяна Ивановна, кандидат педагогических наук, ассоциированный профессор кафедры педагогики и психологии Костанайского регионального университета им. А.Байтұрсынова;

Жетписбаева Айсылу Айратовна, заведующая методическим кабинетом им. Ы.Алтынсарина кафедры педагогики и психологии Костанайского регионального университета им. А.Байтұрсынова

II23 «Педагогикалық білім берудің үздіксіздігі-заманауи педагогтардың табыстылығының кепілі»: 2022 жылдың 11 ақпандағы Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары. II Кітап. – Қостанай: А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, 2022. – 365 б. = «Непрерывность педагогического образования – залог успешности современных педагогов»: Материалы международной научно-практической конференции, 11 февраля 2022 года. II Книга. – Костанай: Костанайский региональный университет имени А.Байтұрсынова, 2022. – 365 с.

ISBN 978-601-356-122-6

Жинаққа «Педагогикалық білім берудің үздіксіздігі-заманауи педагогтардың табыстылығының кепілі» атты Алтынсарин оқулары халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары енгізілген.

Талқыланған мәселелердің әртүрлілігі мен кеңдігі мақалалар авторлары үздіксіз білім беру саласын педагогтарды жаңаша даярлау бағдарымен байланыстырып, әр түрлі деңгейдегі білім беру бағдарламаларын іске асырудың тиімді тәжірибесін көрсету, білім мазмұнын жаңарту аясында мұғалімдердің кәсіби шеберлігін арттыру қажеттілігін негіздеу, инновациялық технологиялар мен білім алушылардың тұлғалық дамуын психологиялық-педагогикалық қолдау туралы зерттеулерін еңгізді. Бұл жинақ материалдары ғалымдарға, ЖОО мен колледж оқытушыларына, мектеп мұғалімдері мен мектепке дейінгі тәрбиешілерге, педагогтар мен психологтарға, магистранттар мен студенттерге қызықты болуы мүмкін.

В сборнике содержатся материалы Международной научно-практической конференции Алтынсаринские чтения «Непрерывность педагогического образования – залог успешности современных педагогов». Многообразие и широта обсуждаемых проблем позволили авторам статей раскрыть сущность, тренды и тенденции непрерывности педагогического образования с учетом достижений науки и практики, показать эффективные практики реализации образовательных программ разного уровня, обосновать необходимость совершенствования профессионализма педагогов в условиях новых вызовов в образовательной практике, представить инновационные технологии и форматы психолого-педагогического сопровождения развития личности обучающихся.

Материалы данного сборника могут быть интересны ученым, преподавателям вузов и колледжей, учителям школ и воспитателям дошкольных учреждений, педагогам-психологам, магистрантам и студентам.

УДК 37.02
ББК 74.00

ISBN 978-601-356-122-6

© А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, 2022
© Костанайский региональный университет имени А.Байтұрсынова, 2022

УДК 541.18

Ы.АЛТЫНСАРИН-ХАЛЫҚ ПЕДАГОГИКАСЫ ЖӘНЕ ҚАЗІРГІ БІЛІМ БЕРУ

Шопанова Асель Булатовна,
тілдер кафедрасының оқытушысы
Таскенова Айсауле Бауыржановна,
педагогикалық ғылымдар магистрі
тілдер кафедрасының оқытушысы
Қостанай педагогикалық колледжі
Қостанай қ, Қазақстан

Аннотация

Бұл мақалада қазақ халқының ұлы ағартушысы Ыбырай Алтынсарин өз еңбектерінде қарастырған билингвизм мәселелері ашылады. Бұл тақырып бүгінгі күнге дейін өзекті, өйткені үштілділік – бұл уақыт талабы. Көптілді және көп мәдениетті тұлғаны қалыптастыру – бұл жаңа ұрпақты тәрбиелеу.

Түйінді сөздер: билингвизм, үштілділік, көптілді білім берудің қазақстандық моделі

Аннотация

В данной статье раскрываются проблемы билингвизма, который рассматривал в своих трудах великий просветитель казахского народа Ыбырай Алтынсарин. Эта тема актуальна и по сей день, так как трехязычие – это веление времени. Формирование полиязычной и поликультурной личности – есть воспитание личности нового поколения.

Ключвые слова: билингвизм, трехязычие, казахстанская модель полиязычного образования.

Annotation

This article reveals the problems of bilingualism, which was considered in his writings by the great educator of the Kazakh people Ybyray Altynsarin. This topic is relevant to this day, since trilingualism is the dictate of the time. The formation of a multilingual and multicultural personality is the upbringing of a new generation of personality.

Keywords: bilingualism, the trilingual, Kazakhstan model of multilingual education.

Ы.Алтынсарин Қазақстан тарихына көрнекті ағартушы-педагог, ақын, жазушы, этнограф, аудармашы ретінде енді. Ол қазақ реалистік әдебиеті мен әдеби тілінің негізін қалаушылардың бірі. Бүгінгі таңда заманауи білім берудің маңыздылығы туралы айта отырып, біз кейде өткен ғасырлардың дәстүрлері мен оқыту жүйесін ұмытып кетеміз. Осы уақытта мектепте Ы.Алтынсарин тек орыс тілін ғана емес, араб, татар, парсы тілдерін де оқыған.

Ұлы қазақ ағартушысының мерейтойлық жылында Ы.Алтынсарин тіл білімі, тіл білімі саласындағы еңбегін атап өткім келеді. Өйткені, Ы.Алтынсарин билингвизм проблемасын алғашқылардың бірі болып көтерді, ал бұл проблема бүгінгі күнмен бұрынғыдан да үндес. Үштілділік-бұл уақыт талабы, ол адамдарға өз білімдерін, дағдыларын кеңейтуге және адамдар арасындағы өзара түсінушілікті дамытуға көмектеседі, ал тілдерді меңгеру деңгейі – оның негізгі критерийлерінің бірі. Бүгінде басқа жерде адамдар бір тілде сөйлейтін елдер бар деп елестету мүмкін емес. Бірнеше тілдерді білу үлкен ғаламдық әлемге ақпарат пен инновацияның үлкен ағынымен терезе ашады. Үш тілділікті парасатты, сауатты және дұрыс енгізу кез – келген ортада коммуникативті-бейімделген болуға мүмкіндік береді. Бұл туралы ұлы ғалым ағартушы өз еңбектерінде айтқан.

Қазақстандық ағартушы қазақ балаларын ана тілінде оқытуға, мектеп, зайырлы, әйелдер кәсіптік-техникалық білім беру жүйесін дамытуға белсенді атсалысты. Ол сонымен қатар оқытудың прогрессивті әдістері, білікті кадрларды даярлау, оқулықтар мен оқу құралдарын шығару үшін күрескен. Ұлттық даму перспективаларына алаңдаған ол осы проблемаларды шешу жолдарын іздестіріп, халықты ағартуға, мәдениетке және көптілділікке шақырды.

Ұлы ағартушының мұрасы тек мектептер ғана емес (алғашқы ғимарат Торғайда әлі күнге дейін сақталған). Ол бірнеше оқулықтардың авторы болды. 1879 жылы оның атақты Қырғыз хрестоматиясы жарық көрді. Содан кейін мұғалім ол орыс тілінде тек орыс тілінде оқитын балалардың орыс тілінде жарық көрген әдебиеттерге қол жеткізуі үшін шыққан деп жазды, және бұл үлкен білім. «Қырғыз хрестоматиясына» кіріспе мақаласында Алтынсарин былай деп жазды: «...Жалпы білім беретін кітаптар Азия тілдерінің ешқайсысында дерлік жоқ, біз жақын орыс тілінде осындай нұсқаулықтарды іздеуге мәжбүрміз. Соның салдарынан біз нағыз хрестоматияны орыс әріптерімен басып шығаруды қарастырдық, ол өзінің мазмұны бойынша да, алфавиті бойынша да соңғысына қайшы келмейтін, көп ғалымдарға және жалпы пайдалы кітаптарға тікелей жол сілтеуші ретінде қызмет етті» [1]. Қазақ бала-

ларының орыс тілін үйренуі туралы мәселе бойынша сол кездегі халық педагогикасы ғалымының әдістемелік идеялары тыңдау әдетін (яғни есту арқылы қабылдау) қалыптастыруды, дұрыс артикуляцияға қол жеткізе отырып, естігендерін дұрыс айта білуді бірінші орынға қояды. Қазақ балаларын орыс-қазақ мектебінің практикасында орыс тілін оқыту әдістемесі революцияға дейінгі кезеңде сөзсіз үлкен қызығушылық тудырады. Ы.Алтынсарин ұсынған ауызекі сөйлеуді оқытудың бастапқы тәсілдері, жазу бойынша жаттығу, орыс тілінің грамматикасын зерттеу әдістері К.Д.Ушинскийдің әдістемелік нұсқауларына көп жағдайда сай келеді: газды, қолды, есту қабілетін, тіл мен зейінді үйрету, баланың барлық қабілеттерін жаттықтыру, оның дербестігін қоздыру. Бұл әдіс шет тілін үйрену үшін заманауи мұғалімді де басшылыққа алады. Өз әңгімелерінде ол қазақ халқының еңбек топтарының балаларын қабілетті, ақылды, тапқыр, білімқұмар деп атады, оларды табиғаттан алғыр және дарынды деп сипаттады. «Қазақ халқының өзі білім алу үшін құнарлы негіз болып табылады», – деп жазды ол [2].

Қазіргі заманғы білім беру процесі тәсілдердің өзгеруін және тілдік ортаны қалыптастыруды көздейді. Алтынсариннің мұрасы туралы осы мәселені қарастыра келе, оның оған көп көңіл бөлгенін түсінесіз. Ол екінші тілді үйренуді бірінші орынға қойды, өйткені мұндай жағдайда әлемдік мәдениеттің жетістіктері барлығына қол жетімді болады. Ыбырай Алтынсарин бірнеше тілді біле тұра, тілдің өзі үлкен мүмкіндік беретін құрал ғана екенін түсінді.

«Ыбырай Алтынсарин-Қазақстанның халық ағарту ісінің тұңғыш елшісі, – деп жазды ол туралы бұрынғы Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев. «Өздерінің жеке тағдырларында қазақ халқының рухын білдіретін ондаған, аз танымал, бірақ кем емес жарқын рухани мұғалімдер өздерінің зерттеушілерін күтуде, олар өздерінің ата-бабаларының қазақ болмысын нығайту жөніндегі іс-әрекеттерін кең қазақ топтарына жеткізеді».

Халық даналығына ешкім күмәнданбайды: «Сіз қанша тілді білесіз – сіз қанша рет адамсыз». Бұл қанатты өрнек әсіресе қазіргі уақытта өзекті. Өйткені, қазіргі әлемде тілдерді білместен жетістікке жету қиын. Бүгінгі таңда шет тілдерін оқыту өзекті. Көп мәдениетті орта құру енді қажеттілік емес, шындық. Оның шешімі студент үшін маңызды, өйткені ол қазіргі ғылыми-техникалық процестің негізгі күші болады. Педагогтардың, оқушылардың және ата - аналардың мақсаты бір-мемлекет қойған міндеттерді іске асыру екенін, ал бұл, ең алдымен, білім беру мекемесінің әрбір түлегінің бүкіл білім беру жүйесінің бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз ету екенін айқын түсіну қажет. Шет тілін оқытудың негізгі мақсатына социолінгвистикалық құзіреттіліктің барабар дамуымен қол жеткізуге болады, ол үшін коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыру кезінде тиісті мәдениаралық қарым-қатынасты қамтамасыз ете алатын коммуникативті-белсенді тұлғаны тәрбиелеу қажет. Оқушылардың өз үштілділігіне деген мақтанш сезімін қалыптастыру маңызды.

Қазақстандықтар үшін тілдердің үштұғырлылығы идеясы ерекше маңызды, өйткені оны мемлекеттің бұрынғы басшысы уақыт сынына жауап ретінде, жаһандық әлемге белсенді ықпалдасатын қоғамның өмірлік қажеттілігінің шешімі ретінде тұжырымдаған. «Қазақстан-2050» Стратегиясында тіл саясаты қазақ ұлтының басты біріктіруші факторларының бірі болып табылатынын атап өткен. Халықтың рухани даму үдерісіне үйлесімді ене отырып, тіл саясаты ауқымды әлеуметтік жаңғырудың жалпы саясатынан ажырағысыз. Экс-Президент жаңғыртудың табыстылығы үшін әрбір азаматтың өкесінің атына пайдалы болуы өте маңызды деп санайды. Жаңғырту барлық қазақстандықтарға қажет. Осындай түсінікпен ғана кең қоғамдық консенсус пен табысқа қол жеткізуге болады. [4].

Үштілді білім беру бүгінгі таңда қуатты фактор және пәрменді тетік болып табылады:

- ана тілінің бәсекеге қабілеттілігін арттыру, оның мәдени және басқа да маңызды басқа ақпарат саласында белсенді болуына байланысты.
- біздің еліміздегі мемлекетаралық қатынастардың ресми тілі ретінде орыс тілінің мәртебесін бекіту (тіл-делдал).
- ағылшын тілін қазақ-орыс қостілділік деңгейіне дейін ілгерілету.

Қазақстанда білімге табынуды арттыру үшін Ы.Алтынсариннің қызметі мен шығармашылығы үлкен маңызға ие болды. Надандық пен білімнің болмауы адамды тағдырдың алдында дәрменсіз етеді, деп санайды ол. Тек ғылым мен білімді игеруге ұмтылған адам ғана өз өмірі үшін тыныш бола алады. Ы.Алтынсарин ағарту қоғамдық өмірдің барлық аспектілерінің ілгерілеуінің негізінде жатыр деп есептеді. Бұл білімді адамдарға өмір игіліктерін құруға, гүлденген қоғам құруға мүмкіндік беретін білім. Көптілді және көп мәдениетті тұлғаны қалыптастыру-бұл жаңа ұрпақты тәрбиелеу.

Қорыта келгенде, Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігінің 20 жылдығында қазақ қоғамының және ғылыми ойларының жарқын өкілі, шығармашылығы мен іргетасын қалаған Ы.Алтынсариннің этнопублицистикасының маңызы ерекше. Қазіргі уақытта жастар арасында тәрбие мен мәдениеттегі келеңсіздіктер көп орыналуда. Келешектің орнын толтыру үшін біздің ойымызша, кейбір жауаптарды Алтынсарин публицистикасынан алуға болады. Тарихи сұрақтардың жаңаны бұзуы теорема секілді дәлелдеуге келмейді. Күнделі еті өмірдің даму заңдылықтары мен тарихи үрдіс адамдардың саналы қызметі мен тығыз байланысты. Ол өз уақытының тәртібі мен өмір сүреді, оларға ерекше қолтаңба қалдыртады. Сондықтан қоғамдық тәртіп табиғат заңдылығы мен жаратылыстану ғылымдары сияқты бәрине бірдей әсер етпейді. Сондықтан Ыбырай Алтынсариннің жеке шығармашылығының, публицистикалық және хат түріндегі туындыларының жаңа ХХІ ғасырда баламасы жоқ. Әлемдік қоғамның ауызша, жазбаша түрдегі журналистика ұдайы өзгеріске қарамай, халыққа тиесілі рухани құндылық-

тың сақтаушысы болыпқала береді. Хат түріндегі Ыбырай шығармалары осы этапта өзіндік орыналады. Жазылмаған сөз тарих жадынан мәңгі жоғалар еді. Халық ауыз әдебиеті бізге ата-бабамыздың Ұлы оқиғаларын жеткізді. Қазіргі қазақ журналистикасының зерттеуіне Ы.Алтынсариннің хат түріндегі мұралары бірінші кезекте ықпалмен ұсынылады. Ұлы ағартушының нақты шығармашылығы шығармалар жиынтығын ұсынады, бастапқыдағы қысқа көлемдегі туындылары кең көлемді жинаққа айналып, қоғамдық публицистиканың мәніне ие болды. Хат түріндегі мұралары журналистикада, әдебиет және публицистикада шығармашылық ерекшелікке ие болып, жазба жұмыстарына айналды. Алтынсариннің «Оренбургский листок» газетінің беттеріндегі кіріспе сөзі педагогтің, ағартушының, зерттеушінің, публицистің шығармашылық тұлғасының көп қырлылығын дәлелдейді. Ы.Алтынсариннің публицистикалық талантының көркеюіне мына жағдайлар: елдегі сауатсыздық, баспаханалар мен басылымдардың болмауы, патшалық идеологияның үстемдігі кедергі болды. Сол себепті Ыбырай Алтынсарин жазған «Қырғыз хрестоматиясы» газет, журнал беттерін ауыстырып, қазақтарды сауаттандыруда қызмет етті. Жалпы алғанда оны қазақ публицистикасының бастауы деуге болады. Себебі осы кітапта өткен ғасырдың соңындағы көшпенділік, отырықшылық, ағартушылыққа насихаттау, адамгершілік сынды өзекті мәселелер сөз болған. Осы жерде біз қазақ қоғамының даму жолын, қайта өрлеуін анық байқаймыз. Оның хат түріндегі публицистикасы – отандық публицистиканың жүздеген жылдар бойы дамуына үлгі. Қазіргі кезеңде және болашақта Ыбырай Алтынсариннің білімі мен шынайы талдауға қадам жасауы, публицистиканың мамандырылуы мен кешенділігі оның шығармашылық әлеуеттілігін қайтадан және жаңа масштабта бағалауға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер тізімі:

- 1 Қазақстан педагогикалық ойының антологиясы [Мәтін], Алматы «Рауан» 1995 ж. – 512 бет.
- 2 Бортко Е.Г. білім алушының тұлғасын әлеуметтендіру мәселелерін зерттеу [Мәтін]/ Е.Г. Бортко// әлеуметтік – гуманитарлық университеттің жаршысы, – 2004ж-44-46 бет
- 3 Алтысары педагогикалық оқулары «Үздіксіз білім беруді дамытудың заманауи үрдістері: тәжірибе, мәселелер және перспективалар» [Мәтін]: материалдар жинағы. Қостанай, 1б. – 2008.– 291 бет.
- 4 Н.Ә.Назарбаев Қазақстан жолы – 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ [Мәтін]/Н.Ә.Назарбаев Президенттің Қазақстан халқына Жолдауы/ / Қостанай жаңалықтары 2014, – 21 қаңтар.
- 5 Ы.Алтынсарин 3 томдық шығармалар жинағы-Алматы, 1978. – Т.– Б.138.
- 6 Ситдыков А.С. Педагогикалық идеялар және білім беру қызметі Ы.Алтынсарин / ред. Е.Бекмаханов. – Алматы: Учпедгиз, 1949, с.– 198.

ӘОЖ 373.1

ЖАЛПЫ БІЛІМ БЕРЕТІН МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Юлдашев Мирамин Шамитдинович,
қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі
«Иқан» ЖОМ Кентау қ., Қазақстан
Шамитдинов Оғабек Мираминұлы,
А.Байтұрсынов атындағы
Қостанай өңірлік университетінің студенті
Қостанай қ., Қазақстан

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты. Мақалада қазіргі күнде білім беру саласында үлкен сұранысқа ие болып отырған құзыреттілік тәсілді орта мектептің педагогикалық үдерісіне енгізуде шарраты мен перспективасы қарастырылады. Сондай-ақ, автордың өз тәжірибесінен алып құзыреттілік тәсілді қолданудың мысалы келтіріледі.

Түйінді сөздер: құзыреттілік тәсіл, орта мектеп, білім беруге қойылатын талаптар, оқушы құзыреттілігі.

Аннотация

Актуальность и цель. В статье рассматриваются условия и перспективы внедрения компетентного подхода в педагогический процесс средней школы, который на сегодняшний день пользуется большим спросом в сфере образования. Также приводится пример использования компетентного подхода, который автор извлекает из собственного опыта.

Ключевые слова: компетентный подход, средняя школа, образовательные требования, компетентность учащегося.